

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ตลอดจนยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่โครงการต่าง ๆ มักพบว่า ไม่ได้มีแต่เพียงผู้ได้รับประโยชน์เท่านั้น แต่ยังมีประชาชนคนขายของของการพัฒนาอีกจำนวนไม่น้อยที่เสียประโยชน์และได้รับความเดือดร้อน โดยไม่สามารถเรียกร้องสิทธิหรือได้รับการชดเชยความเสียหายอย่างเป็นธรรมจากการสูญเสียดังกล่าวได้ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้เสียหายมักเป็นชาวบ้านธรรมดาที่ขาดข้อมูลและองค์ความรู้ที่เพียงพอในการพิสูจน์ความเสียหายต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสียหายในทางเศรษฐกิจซึ่งมีผลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ ในขณะที่ข้อมูลผลกระทบต่าง ๆ มักเป็นข้อมูลที่หน่วยงานเจ้าของโครงการเป็นผู้จัดทำ ซึ่งบ่อยครั้งมักพบว่าไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ

ลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งมีแม่น้ำปากพนังเป็นแม่น้ำสายหลักที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิตประชาชนคนใช้น้ำและสรรพชีวิตในพื้นที่ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้ความสมดุลของระบบนิเวศ 4 น้ำ อันประกอบไปด้วย น้ำจืด น้ำเปรี้ยว น้ำกร่อยและน้ำเค็ม แต่ภายหลังจากการก่อสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำปากพนังแล้วเสร็จ การปิดประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์เพื่อป้องกันการรุกของน้ำทะเลอันจะก่อให้เกิดผลเสียหายต่อพื้นที่เพาะปลูกเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะพื้นที่ปลูกข้าวและรวมทั้งการพยายามกักเก็บน้ำจืดให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ในการเพาะปลูกในหน้าแล้งนั้น ได้ทำให้ระบบนิเวศของแม่น้ำปากพนังเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นระบบนิเวศ 2 น้ำที่แยกขาดจากกันจึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรประมงที่ต้องอาศัยความหลากหลายของระบบนิเวศแม่น้ำปากพนังเป็นที่อยู่อาศัยและดำรงกิจกรรมในวัฏจักรชีวิต ดังนั้นการสร้างเขื่อนปากพนังจึงนำไปสู่ปฐมบทของความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันระหว่างความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและความต้องการใช้น้ำเพื่อเป็นแหล่งประกอบอาชีพการประมง

ในขณะที่ทรัพยากรประมงคือแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ที่สำคัญที่สุดของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ ดังนั้นการที่รัฐตัดสินใจดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังโดยการก่อสร้างประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์ เพื่อรักษาพื้นที่การเกษตรโดยเฉพาะนาข้าว ซึ่งอดีตพื้นที่ปากพนังเคยได้ชื่อว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของภาคใต้ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องให้ความสำคัญต่อผลกระทบทางด้านทรัพยากรประมงซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจภาคครัวเรือนของชาวประมงพื้นบ้านเป็นประเด็นรองไปจากประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงนำไปสู่ความทุกข์ยากลำบากของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านนั่นเอง

การบริหารจัดการประตุระบายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ อำเภอลำปาง จังหวัด นครศรีธรรมราช ในปัจจุบันได้สร้างความเดือดร้อนเสียหาย นำไปสู่ปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะเป็นระหว่างหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนประมงในพื้นที่ หรือระหว่างชุมชนประมงด้วยกันเอง ดังนั้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาผลกระทบทาง เศรษฐกิจจากการบริหารจัดการประตุระบายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ กรณีศึกษา: ชุมชนประมงพื้นบ้าน ในลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงมีความสำคัญยิ่งในการค้นหาคำตอบหรือทางออก ของการลดผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านให้มี ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความเข้มแข็งของชุมชน สามารถสร้างองค์ความรู้และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการปรับตัวหรือปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ ให้สามารถดำเนินชีวิตและวิถีการประมงพื้นบ้านได้ อย่างเป็นสุขและยั่งยืน ภายใต้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นไปในปัจจุบัน ผ่านกระบวนการการเรียนรู้และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่การพัฒนา เครื่องมือในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาโดยการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งจากหน่วยงาน ราชการ องค์กรเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องได้มากที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจภาคครัวเรือนของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากการบริหารจัดการประตุระบายน้ำ อุทกวิทยาประสิทธิต่อชุมชนประมงพื้นบ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาและลดผลกระทบดังกล่าวด้วยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

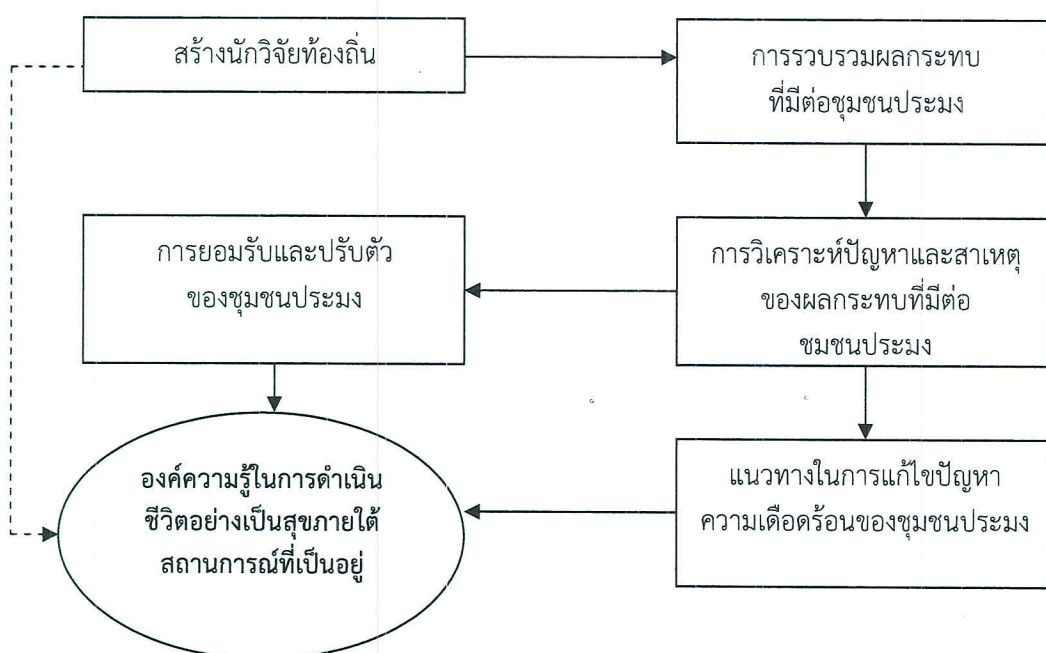
ชุมชนประมงมีองค์ความรู้ด้านการวิจัยเพื่อตอบสนองการแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจาก ผลกระทบจากการดำเนินโครงการของรัฐ สามารถพัฒนาและปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิต พัฒนา เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่และรวมทั้งสามารถจัดการทรัพยากรประมงภายใต้สถานการณ์การ เปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนสามารถหาแนวทางร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชนในการบริหาร จัดการประตุระบายน้ำ เพื่อประโยชน์สูงสุดภายใต้การยอมรับของทุกฝ่าย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการ บริหารจัดการประตุระบายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ กรณีศึกษา: ชุมชนประมงพื้นบ้านในลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ครั้นนี้ มุ่งศึกษาเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน

ประมงพื้นบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการประมงน้ำจืดอุทกวิทยาประสิทธิ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการสร้างนักวิจัยท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล จัดเก็บข้อมูล รวมทั้งวิเคราะห์และเสนอแนะผลการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและสร้างความตระหนักในการจัดการและแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการยอมรับและปรับตัวให้สามารถสร้างองค์ความรู้ร่วมกันในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ภาพประกอบ 1-1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

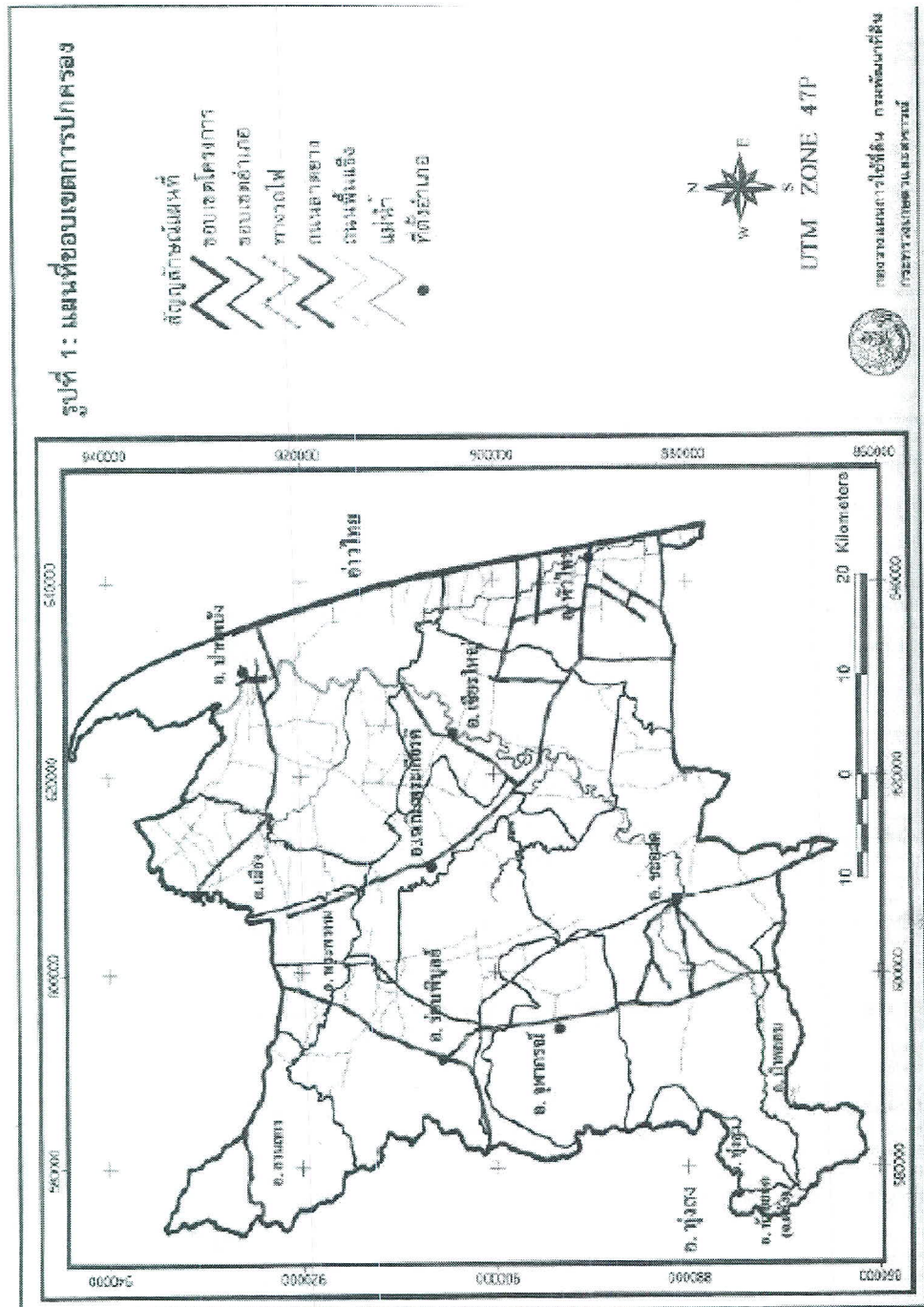
- ศึกษาทุกชุมชนประมงที่ประกอบอาชีพในแม่น้ำปากพนังในเขตพื้นที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตด้านเนื้อหา

- เน้นศึกษามิติทางด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตกับชุมชนประมงพื้นบ้าน อันเนื่องมาจากสาเหตุจากการบริหารจัดการประมงน้ำจืดอุทกวิทยาประสิทธิ

ขอบเขตด้านเวลา

- กุมภาพันธ์ 2552 – เมษายน 2553

ภาพประกอบ 1-2 แผนที่ขอบเขตของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
 ที่มา: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (2542)